

Πρώτη έκδοση: Μάρτιος 1998

ΘΑΝΑΣΗ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΝΕΣΤΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΕΜΠΤΙΚΟΤΗΤΑ

Κριτικές Προσεγγίσεις στα Θεολογικά Δρώμενα

ISBN 960-527-065-X

© 1998, Θανάσης Ν. Παπαθανασίου - Έκδόσεις 'Αρμός
'Εκδόσεις 'Αρμός: Μαυροκορδάτου 7, 106 78 'Αθήνα
Τηλ.: 3304196 - 3830604, fax: 3819439

Έκδόσεις 'Αρμός

της. Μαρτύριο της συνειδήσεως είναι και η "Ασκησις, δηλαδή η πάλη κατά των παθών, ή νοσηματοδότηση του παρόντος από τό ἔσχατο, ὁ ἀγώνας γιά τή συνάντηση μέ τόν Χριστό. Σημαντική παράμετρος αὐτῆς τῆς μαρτυρικῆς πορείας εἶναι καί ἡ Ὑπακοή, πού ἔχει καταγραφεῖ ἀπό τήν ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀποταγή τοῦ ἀτομοκρατούμενου θελήματος, ὡς ἀπέκδυση τοῦ αὐτονομημένου ἐγώ, κ.λπ.. Θεωρώντας δεδομένη καί γνωστή τή σπουδαιότητα τῆς Ὑπακοῆς, θά προσπαθήσουμε ἐδῶ νά ἀγγίξουμε ὀρισμένες λίγο ὡς πολύ παραθεωρημένες πλευρές της ὡς παραδόξου παρόδου τῆς σωτηρίας. Παραδόξου, διότι καλούμαστε ἀληθινά σέ σχοινοβάσια: νά χάσουμε τίς ἀλυσίδες χωρίς νά χάσουμε τό πρόσωπό μας. «Ὁ ἀπολέσας τήν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὕρησεν αὐτήν» (Ματθ. 10: 39). Καί τό πρῶτο μας χρέος σ' αὐτή τή σχοινοβάσια εἶναι ἴσως νά ἀφροαστοῦμε τό πατερικό βίωμα χωρίς νά τό συλήσουμε, χωρίς νά τό ἀπομονώσουμε ἀπό τή συνάφειά του καί χωρίς νά παραβλέπουμε ὅτι τό κοινό γιά ὅλους τοὺς Χριστιανούς ἀσκητικό ἰδεῶδες πραγματώνεται ὑπὸ ἄλλους ὅρους στήν ἀναχωρητική ζωή, ὑπὸ ἄλλους ὅρους στήν κοινοβιακή καί ὑπὸ ἄλλους ὅρους στήν «ἐν τῷ κόσμῳ» ζωή¹.

α. Ὁ χάρις

Τό «πῶς», τό «γιατί» καί τήν κατάληξη τῆς Ὑπακοῆς τά φωτίζει ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ἡ χάριτι ἔνωσή του μέ τόν Τριαδικό Θεό, ἢ, μέ ἄλλα λόγια, τό νά γίνει πολίτης τῆς ἁγιοτριαδικῆς κοινωνίας, στήν ὁποία τά πρόσωπα ποτέ δέν ξεθωιάζουν, οὔτε ὅμως καί αὐτονομοῦνται. Κι ἐπειδὴ τήν ὁδὸ πρὸς τήν ἀκατάληπτη Τριάδα τή συνιστᾷ ὁ Σαρκωθείς Υἱός,

¹ Πρβλ. π.χ. Ἰωάννου, Κλῆμαξ, Λόγος Α', Περὶ ἀποταγῆς βίου, PG 88, 640C-641 A. Βλ. ἐπίσης Θανάσης Παπαθανασίου, *Τῆς Χριστιανικότητος ἡ ἀσκησις. Ἀνίχνευση μερικῶν κριτηρίων*: Σύναξη 53 (1995), 11-26.

εἶναι ἡ ἔνσαρκη οἰκονομία τοῦ δευτέρου Προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδας καί ἡ ἄχρι θανάτου ὑπακοή Του στὸν Πατέρα, πού ἀποτελεῖ τό πρότυπο τῆς Ὑπακοῆς μας¹. Ὁ ἄνθρωπος ἀσκεῖται στὸ νά ζεῖ κοινωνικά.

Ἐπὶ πλέον, ἡ Ὑπακοή λειτουργεῖ μέσα στὰ ὄντολογικά μας ὅρια ὡς ἐργαλεῖο μέ τό ὁποῖο σμιλεύεται ὁ ἄνθρωπος πού, ὡς κτιστός, ἐπιδέχεται καί χρειάζεται μεταμόρφωση, σέ ἀντίθεση μέ τόν ἄκτιστο Θεό, πού «δέν ἐπιδέχεται διδασχὴ, ἀφοῦ εἶναι καί αὐτοφυῆς καί δέν ὑπάρχει ἄλλος πρὶν ἀπ' αὐτόν»². Ἡ Ὑπακοή, λοιπόν, εἶναι τό μαρτύριο τῆς κοινωνικότητος, τό νά μὴν ὑπάρχουμε ἀπὸ μόνοι μας. Καί μιά ὑψιστη στιγμή αὐτοῦ τοῦ μαρτυρίου εἶναι ὅταν ὁ γέροντας αὐτοαποκαλύπτεται ὡς συνοδιόπορος κι αὐτός, ὡς στήριγμα καί ὄχι ὡς ὁ θεμέλιος λίθος, ὡς πατέρας κι ὄχι ὡς ἀλάθητος γκουρού, ὡς ἐνδεής κι αὐτός σω-

¹ «(Ἡ Ὑπακοή) εἰσοδος καὶ θύρα γίνεται, τοῖς αὐτῆς ἀντεχομένοις ἡδέως, τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης. Ταύτην ἀβετήσας ὁ Ἀδάμ, εἰς τὸν βύθιον ἀπωλίσθησε Τάρταρον. Ταύτης ἐρασθεὶς ὁ Κύριος, τῷ τῆς οἰκονομίας λόγῳ, ἄχρι σταυροῦ καὶ θανάτου ὑπήκουσε τῷ ἑαυτοῦ Πατρί· καὶ ταῦτα ἐν οὐδενὶ ὧν ἤττων τῆς αὐτοῦ μεγαλυσύνῃς, ἵνα, τό τῆς ἀνθρωπείας παρακοῆς ἔγκλημα, διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἐκλύσας Ὑπακοῆς, εἰς τὴν μοχαρίαν καὶ διαιωνίζουσαν τοὺς ἐν Ὑπακοῇ ζήσαντας ἐπαναγάγῃ ζωὴν. Πρῶτον οὖν τούτου ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τοὺς πρὸς τὴν οἴησιν τοῦ διαβόλου ἀναδεχομένους τὴν πάλιν. Δείξει γάρ ἡμῖν αὕτη προῖουσα, πάσας ἀπλανῶς τὰς τρίβους τῶν ἀρετῶν». Διαδόχου Φωτικῆς, Λόγος ἀσκητικός, μα': «Φιλοκαλία», δ.π., τ. Α', Ἀθῆναι 1974⁴, σελ. 246.

«Κεμήλιόν ἐστι τοῦ μοναχοῦ ἡ Ὑπακοή· ὁ κεκτημένος αὐτήν, εἰσακουσθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ περρησίας τῷ σταυρωθέντι παραστήσεται· ὁ γάρ σταυρωθεὶς Κύριος, ὑπῆκος γέγονε μέχρι θανάτου». Ἀββᾶς Ὑπερέμιος, η': «Ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων Πατέρων (Γερωντικόν)», PG 65, 432 A.

² Παλλαδίου Ἐλενοπόλεως, Ἡ πρὸς Λαῦσον ἱστορία (Λαυσαϊκόν), PG 34, 1001-1002: «Ἀδιδασκτος γὰρ μόνος ἐστὶν ὁ τῶν ὄλων Θεός· ἐπειδὴ καὶ αὐτοφυῆς καὶ πρὸ αὐτοῦ ἄλλον οὐκ ἔχων· τὰ δ' ἄλλα πάντα ἐστὶν διδασκὰ· ἐπειδὴ ποιητὰ καὶ κτιστὰ». Γιά τὴ μετάφραση τοῦ χωρίου, βλ. Παλλαδίου, Λαυσαϊκὴ ἱστορία (εἰσαγ. - μτφρ. μοναχοῦ Συμεών), σειρά «Ἀνθι τῆς Ἐρήμου», 15, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Σταυρονικήτα, Ἁγιον Ὅρος 1980, σελ. 13.

Ἡ ὀρθόδοξη ἄσκηση μπορεῖ νά ἰχνηλατηθεῖ μόνο ἂν μπορέσουμε νά ἄρουμε αὐτή τή φαινομενική ἀντίφαση, δηλαδή ἂν δοῦμε τήν ὑπακοή ὡς μαρτυρική πορεία νηφάλια καί ἐνσυνείδητη.

Ἄς σταθοῦμε λίγο στή νέκρωση τοῦ Χριστιανοῦ. Ὑπάρχει πράγματι μιὰ Νέκρωση, κυριολεκτική καί ὄχι συμβολική. Εἶναι ὁ θάνατος τοῦ παλαίου ἀνθρώπου. Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι τό δημιούργημα ἄνθρωπος παλινδρομεῖ στό μή-εἶναι. Αὐτό πού νεκρώνεται εἶναι ἡ ἁλλοτριωμένη, ἡ μεταπτωτική, ἡ πρό τῆς συναντήσεως μέ τόν Χριστό ὑπαρξιακή κατάσταση. Ἡ Νέκρωση αὐτή, ριζική καί πραγματική, εἶναι καίρια διάσταση τῆς Ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τελικά σώζεται καί ἀνασταίνεται ὡς καινούργιος ἄνθρωπος (Ρωμ. 6: 5-6, Ἐφεσ. 4: 22-24, Κολ. 3: 5-10)¹. Ἀντίθετα πρός τόν κόσμον, πού πιστεύει ὅτι νεκρωμένος σημαίνει «τέως» ἄνθρωπος, ἡ ἐκκλησιαστική ἐμπειρία βλέπει τή νέκρωση ὡς κατόρθωμα Ζῶντος ἀνθρώπου. Εἶναι χαρακτηριστικά τά ἐνεργητικά ρήματα πού χρησιμοποιεῖ

¹ «Παλαιόν ἄνθρωπον τήν προτέραν ἐκάλεσεν πολιτείαν». Θεοδωρήτου, Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῆς, Γ', ι', PG 82, 617 B. — «Παλαιόν ἄνθρωπον οὐ τήν φύσιν ἐκάλεσε ἀλλὰ τήν τῆς ἁμαρτίας ἐνέργειαν». Θεοδωρήτου, Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς, κβ'-κδ', PG 82, 540 B. — «Ἀνθρωπον δέ λέγει παλαιόν, τόν τρόπον τόν πάλαι, τόν ἀπό τῆς πτώσεως ἐπιγεγεννημένον... οὕτω καινόν, τήν κατὰ Χριστόν πολιτείαν, ὡς πάντας εἶναι μμητάς Χριστοῦ». Ἰωάννου Δαμασκianoῦ, Εἰς ἐπιστολήν πρὸς Κολοσσαεῖς, PG 95, 900 B, C. — Θαυμάσια ὁ Χρυσόστομος δείχνει ἀφενός σέ ποιές περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται ἡ λέξη «νέκρωση», καί ἀφετέρου ὅτι ἡ ἀπέκδυση τῶν παθῶν δέν εἶναι ζήτημα αὐτονομισμένης ἁσκήσεως, ἀλλὰ καρπός τῆς ἐνσωμάτωσής μας στήν Ἑκκλησία: «Διάφοροι νεκρότητός εἶσι τρόποι· καί ἔστιν εἷς μὲν ὁ τοῦ σώματος... ἕτερος ὁ τῆς ψυχῆς... ἄλλος ὁ καί ἐπαινετός, ὁ διὰ τῆς φιλοσοφίας γενόμενος, περὶ οὗ φησιν ὁ Παῦλος· Νεκρώσατε ὑμῶν τά μέλη τά ἐπὶ τῆς γῆς· ἕτερος ὁ καί τούτου γεγεννημένος αἴτιος, ὁ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος· Ὁ γάρ παλαιός ἡμῶν ἄνθρωπος φησιν, ἐσταύρωται, τουτέστι νεκρῶνεται». Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ἑρμηνεία εἰς τήν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν, ε', PG 60, 489. Πρβλ. καί (τοῦ ἰδίου) Ὑπόμνημα εἰς τήν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολήν, α', PG 62, 31.

ὁ Παῦλος μιλώντας γιά τήν πορεία ἀπό τόν παλαιό στόν καινό ἄνθρωπο (νεκρώσατε, ἀποθέσθαι, ἀπεκδυσάμενοι τόν παλαιόν ἄνθρωπον, ἐκδύσασθε, ἐνδυσάμενοι τόν νέον).

Στήν Ὑπακοή τό ἀνθρώπινο ὑποκείμενο δέν εἶναι ποτέ νεκρό, ἀλλά νεκρούμενο. Καί τό «νεκρούμενο» ἐδῶ πρέπει νά νοηθεῖ ὡς μετοχή παθητικῆς φωνῆς μέ ποιητικό αἷτιο τήν ἴδια τήν αὐτοσυνειδησία τοῦ ἀνθρώπου. Λέγοντας πάλι «αὐτοσυνειδησία», δέν ἐννοῶ τή γνωστική ἀπλῶς διάσταση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά ἀκριβῶς τήν ταυτότητα πού ὑποδηλώνει ἡ κατ' εἰκόνα Θεοῦ λειτουργία του ὡς μοναδικῆς κι ἀνεπανάληπτης ὑπαρξης. Τό ἀνθρώπινο ὑποκείμενο καί ἐπιλέγει τήν Ὑπακοή καί ἀσκεῖ τήν Ὑπακοή. Τά τρίςβαθα τῆς θεόμορφης ψυχῆς παραμένουν σέ ἐργήγορη ἀκόμα κι ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποδύεται σ' αὐτόν τόν τρομακτικό ἀγῶνα τῆς νέκρωσης, πού οὐσιαστικά σημαίνει θανάτωση τῆς ἀτομικότητας, τῆς αὐτονόμησης, τῆς ἀπομόνωσης. Στήν Ὑπακοή ἔχουμε ἐν σμικρῷ τό μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἐκκλησιοποιεῖται, δηλαδή ἀποκτᾷ διαστάσεις καθολικές, κοινωνικές, μεταμορφούμενος σέ ζῶντα λίθο τῆς θεανθρώπινης οἰκοδομῆς, χωρίς νά ἐκπύπτει σέ ὑλικά οἰκοδομῶν. Ἡ μεταμόρφωση αὐτή δέν σημαίνει τερατογονία, ἀλλά, ἴσα-ἴσα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τέλους λειτουργεῖ ἔτσι ὅπως πλάστηκε γιά νά λειτουργεῖ. Εἶναι σημαντικό ὅτι, ἐνῶ οἱ Πατέρες υπογραμμίζουν τήν πλήρη ὑποταγή, τήν ἀναντίρρητη Ὑπακοή κ.λπ., ἐπιμένουν ταυτόχρονα σέ ἐνεργητικές διαστάσεις τῆς: ὁ ἄνθρωπος —γράφουν— «ἐγκολπῶνεται», «ἐκλέγει», «ἀποκτᾷ», «προτιμᾷ» τήν Ὑπακοή¹.

¹ «Ὁ... τήν ὑπακοήν ἐγκολπώσάμενος, τό ἴδιον θέλημα μαχαίρα ταπεινοφροσύνης ἀποσφάξας, οὗτος ἐξεπλήρωσε, τό γε εἰς αὐτόν ἦκον, ἅπερ ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων Χριστῷ ἐπηγγέλματο». Θεοδώρου Ἐδέσσης, Κεφάλαια ψυχωφελῆ, μγ': «Φιλοκαλία», ὁ.π., τ. Α', σελ. 310. — «Πρό πάντων, ἐκλεξάμεθα αὐτόν, μετά τῆς καθόλου... ἀποταγῆς, καί ὑποταγήν ἀνόθευτον καί

τέτοιον πνευματικό, λέει ο Ἰωάννης στὴν «Κλίμακά» του, ἀντί νά βασιστοῦμε σέ καπετάνιο, θά βασιστοῦμε σέ ναύτη, ἀντί νά ἀπευθυνθοῦμε σέ γιατρό, θά ἀπευθυνθοῦμε σέ ἀσθεῆ, ἀντί νά βρεθοῦμε σέ λιμάνι, θά πέσουμε σέ τρικυμία, κι ἀντί νά κερδίσουμε τὴν ψυχὴ μας, θά τὴ χάσουμε¹. Μά ἂν τελικὰ δέν

γνώσιν ἔχοντα τῶν θείων Γραφῶν, ἀπερίσπαστον, ἀφιλάργυρον, ἀπράγμονα, ἡσύχιον, θεοφιλῆ, φιλόπτωχον, ἀόργητον, ἀμνηστικόν, πολὺν εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ, ἀκενόδοξον, ἀνυπερήφανον, ἀκολάκευτον, ἀπερίτρεπτον, μηδὲν προτιμῶντα τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ εὖροις τοιοῦτον, ἔκδος σεαυτὸν αὐτῷ, ἅπαν θέλημα σὸν ἀποπτύσας καὶ ἔξω ρίψας, ἵνα εὐρεθῇς ὡς καθαρὸν ἀγγεῖον, τὰ ἐν σοὶ βαλλόμενα ἀγαθὰ διατηρῶν πρὸς ἑπαινὸν σου καὶ δόξαν». Μ. Βασίλειος, Λόγος ἀσκητικός Α' καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου, 2, PG 31, 632 A-B (ἔργο νόθο· βλ. Στ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία*, τ. Β', Ἀθήνα 1990, σελ. 401).

«Σπουδάσας ζητήσον εὐρεῖν ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον ἀπλανῆ· εἴη δ' ἂν τὸ ἀπλανές, ἐν τῷ μαρτυρίᾳ ἐφ' οἷς λέγει, παρὰ τῶν ἱερῶν παριστᾶν Γραφῶν, καὶ πνευματοφόρον τοῖς λόγοις ἔχοντα τὴν πολιτείαν συνάδουσιν· ὑψηλὸν μὲν τὴν διάνοιαν, ταπεινὸν δὲ τῷ φρονήματι καὶ τοῖς ἄλλοις τρόποις χρηστόν· καὶ οἷον τὸν κατὰ Χριστὸν διδάσκαλον τὰ θεοπαράδοτὰ φησι λόγια. Καὶ δὴ εὐρηκῶς, κἀκεῖνῳ ὡς Πατρὶ γνησίῳ Υἱὸς φιλόστοργος προσκολληθεὶς σώματί τε καὶ πνεύματι, ὅλος μένε τὸ ὑπ' ἐκείνου στοιχῶν τοῖς ἐκείνου ἐπιτάγμασιν». Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ἐσθλοπούλων, *Περὶ τῶν αἰρουμένων ἡσύχως βιώναι*, ιδ': «Φιλοκαλία», δ.π., τ. Δ', σελ. 206.

«Ἀνίσως... καὶ ἤθελεν ἐπιτύχει διδάσκαλον καὶ πνευματικὸν Πατέρα ἀληθινόν καὶ ἀπλανῆ, χωρὶς νά ἔχη καμμίαν πλάνην...». Συμεὼν Νέος Θεολόγος, Λόγος περὶ τῶν τριῶν τρόπων τῆς προσευχῆς: «Φιλοκαλία», δ.π., τ. Ε', Ἀθήνα 1976⁴, σελ. 84. Βλ. καὶ Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Σχόλιο στὸν Β' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου: *Πηδάλιον*, ἐκδ. Ἀσθῆρ, Ἀθήνα 1976, σελ. 347.

¹ «Μέλλοντες ἐν Κυρίῳ τὸν ἑαυτῶν ἀχένα κλίνειν, σκοπῶ μὲν καὶ λόγῳ ταπεινοφροσύνης, καὶ κυρίως τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἐτέρῳ ἐν Κυρίῳ πιστεύειν· πρό μὲν τῆς εἰσόδου, εἴπερ τις πονηρία, καὶ φρόνησις παρ' ἡμῖν τυγχάνει, τὸν κυβερνήτην ἀνακρίνωμεν, καὶ ἐξετάσωμεν, καὶ ἐν οὕτως εἴπω, πειράσωμεν, ἵνα μή τῷ ναύτῃ ὡς κυβερνήτῃ καὶ τῷ νοσοῦντι ὡς ἱατρῷ, καὶ τῷ ἐμπαθεῖ ὡς ἀπαθεῖ, καὶ τῷ πελάγει ὡς λιμένι περιπεσόντες ἔτοιμον ἑαυτοῖς εὐρήσωμεν ναυάγιον». Ἰωάννου, *Κλίμαξ*, Λόγος Δ', *Περὶ ὑπακοῆς*, PG 88, 680 C-D (βλ. καὶ 716A, καὶ σχόλιο 74 στὸ 756A).

μπορέσουμε νά βροῦμε τὸν σωστό γέροντα, πρέπει στὸν πνευματικὸ ἀγώνα μας νά ζητήσουμε μέ ταπεινώση τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὴν καθοδήγηση τῶν πατερικῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς Γραφῆς¹.

Ἀφοῦ, δηλαδή, στὰ ἀσκητικά κείμενα γίνεται ἐπίμονα λόγος γιὰ ἐπιλογὴ τοῦ σωστοῦ πνευματικοῦ, σημαίνει ὅτι ἡ προδικασία τῆς Ὑπακοῆς, μόνο τυφλὴ καὶ ἀναίσθητη δέν εἶναι. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ἴδια ἡ Ὑπακοὴ ἀξιώνει νά ἀσκηθεῖ ἀπὸ ἀνθρωποπού ἔχει προσωπικά καὶ ἐνσυνείδητα ἐγκολπωθεῖ τὰ κριτήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ πού καλεῖται ὑπεύθυνα νά περάσει ἀπὸ αὐτά (ὡς ἀπὸ κόσκινο) τοὺς ὑποψήφιους γεραντάδες του!

δ. *Περὶ τῶν ὁρίων*

Γιὰ ὅρια σέ μιά πράξη πού δέν εἶναι παρὰ μαρτυρικὴ πορεία, μόνο συμβατικά μπορούμε νά μιλήσουμε. Στὴν πραγματικότητα, ὁρίο τῆς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Συνεπῶς, τὴ σπονδύλωση καὶ τίς ἀντοχές τῆς Ὑπακοῆς τίς ὑπαγορεύει ἡ ζῶσα σχέση μ' Αὐτόν καὶ μέ τὸ Σῶμα Του.

Ἄς δοῦμε, λοιπόν, μήπως τὸ χαρακτηριστικὸ πού ἀνιχνεύσαμε στὴν προδικασία, ὑπάρχει —ἔστω καὶ μέ ἄλλη μορφή— καὶ στὴν ἴδια τὴν ἀσκησι τῆς Ὑπακοῆς στὸν πνευματικὸ πού πλέον ἔχουμε.

Πιὸ χειροπιαστό: Τί θά συμβεῖ ἂν ὁ γέροντας, στὸν ὁποῖον ὀλοπρόθυμα κι ὀλόψυχα ὑποτασσόμαστε, γίνει ὀπαδός καὶ κήρυκας αἵρεσης; Συνεχίζεται ἡ Ὑπακοὴ ἢ διακόπτεται; Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐρώτηση ὑποβλήθηκε στὸν ἅγιο Βαρσανούφιο. Κι

¹ Νικηφόρος ὁ Ἐργλειστος, στό: *Περιπέτειες ἐνός προσκυνητοῦ* (μετρ. Παντελεήμονος Καρανικόλα, μητροπ. Κορίνθου), ἐκδ. Ἀσθῆρ, Ἀθήνα 1983⁷, σελ. 255.

μέ τήν ἴδια τήν ἐκκλησιολογία μας. Π.χ. ἂν ὄντως ὁ ἐφημέριος εἶναι ποιμήν τῆς κοινότητος, πῶς γίνεται καί θεωρεῖται ὡς τό φυσικότερο καί πνευματικότερο πράγμα τοῦ κόσμου νά ποιμαίνονται ἀπό ἄλλο πρόσωπο, δηλαδή τόν «γέροντά» μου;).

Ἡ Ὑπακοή, λοιπόν, εἶναι τό ἐθελούσιο ἀκούμπισμα ἐνός ἀδύναμου μέλους τοῦ Χριστοῦ πάνω σέ ἕνα δυνατότερο μέλος, μολονότι —μέσα στήν πραγματικότητα τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ— υπάρχουν ἀκόμα καί περιπτώσεις κατά τίς ὁποῖες ἀσθενής βοηθᾷ ἀσθενῇ μέ μιά ἀναίδεια ἐπαινετή ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, π.χ., βεβαιώνει ὅτι υπάρχουν καί ἄνθρωποι πού γιά νά βοηθήσουν συναθρώπους τους, σήκωσαν φορτία πολύ βαρύτερα ἀπό τίς δικές τους δυνάμεις. Τό ἔκαναν ὅμως ἀπό ἀγάπη, ἔχοντας κατά νοῦ τά λόγια τοῦ Χριστοῦ ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἀγάπη εἶναι «ἵνα τις τήν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (Ἰω. 15:13). Ἀλλά —συνεχίζει— υπάρχουν κι ἄλλοι, πού ἔλαβαν μέν ἀπό τόν Θεό τή δύναμη νά σηκώσουν φορτία ἄλλων, τό ἔκαναν ὅμως ἀπό οἴηση, δίχως ἀγάπη. Ὁ ἀσθενής —καταλήγει ὁ Ἰωάννης— πού μέ ταπεινώση βοηθεῖ ἀσθενῇ ἀδελφό του καί ζητεῖ τή συνδρομή τοῦ Θεοῦ μέ μιά ἐπαινετή ἀναίδεια, πετυχαίνει νά βοηθήσει καί τόν ἄλλο καί τόν ἑαυτό του. Ἐνῶ ἄλλος πού κάνει τό ἴδιο πράγμα, ἀλλά μέ οἴηση, ἀποδοκιμάζεται¹. Ὅπως, ἐπίσης, μόνο μέσα στό πλαίσιο μιᾶς σχέσης ἐλεύθερα προσωπικῆς καί ταυτόχρονα ἐκκλησιαστικά δεσμευμένης μπορεῖ κανεῖς νά ἀποδεχτεῖ κι ἕνα εἶδος διαλόγου, ἀκόμα καί διαπραγμάτευσης, μεταξύ γέροντα καί ὑποτακτικοῦ, ὅπως, π.χ., στήν περίπτωση τοῦ ἀσκητῆ Μάρκου, ὁ ὁποῖος παρακάλεσε τόν γέροντά του Σιλουανό νά μὴν τόν ξαναπροστάξει νά βγεῖ νά δεῖ τήν ἐπισκέπτρια μητέρα

¹ Ἰωάννου Σχολαστικῷ, Λόγος πρὸς τόν ποιμένα, γ', PG 88, 1193B-C. Βλ. καί Νικοδήμου Ἀγιωρείτου, Ἐξομολογητάριον, δ.π., σελ. 13.

του, διότι ἀλλιῶς ἦταν ἀποφασισμένος νά παρακούσει. Ὁντως, ὁ γέρον Σιλουανός «συμμορφώθηκε»¹.

Ἡ Ὑπακοή, λοιπόν, εἶναι μιά ἀγαπητική σχέση, στό μεδούλι της ἀμφίδρομη, πού μπορεῖ ὁλοένα νά προκόβει καί νά ἐνθλιώνεται. Ἐνδεικτική αὐτῆς τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ ἐξῆς ὑπόθεση ἐργασίας, ὅπως τήν βρίσκουμε σέ ἀσκητικά κείμενα: Ἐνας γέροντας μπορεῖ νά ἔχει δύο ὑποτακτικούς διαφορετικοῦ πνευματικοῦ ἀναστήματος: ἕναν ἀρχάριο καί ἕναν ἔμπειρο. Ἄν ὁ γέροντας προστάξει κάτι ἀπλῶς γιά δοκιμασία τους, χωρίς δηλαδή αὐτό νά ἀποτελεῖ ἀληθινό θέλημά του, ποιός ἐνεργεῖ σωστά; Ὁ ἀρχάριος πού ἀνενδοίαστα ἐκτελεῖ τήν ἐντολή, ἡ ὁ ἔμπειρος πού δέν τήν ἐκτελεῖ, ἐπειδή γνωρίζει διάφανα τό θέλημα τοῦ ἀββᾶ του; «Ζητητέον τίς αὐτῶν εὐσεβεστέως ἐποίησε»². Ποιός μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ ὅτι δικαίονονται ἀμφότεροι;

¹ Ἀββᾶς Μάρκος, γ': «Ἀποφθέγματα», δ.π., PG 85, 296B-C.

² «Ἔστιν ὁ ἐπιταγὴν κομισάμενος, καί τόν σκοπόν τοῦ ἐπιτάξαντος αἰσθόμενος μὴ ἡδέως τήν τοῦ ἐπιταχθέντος περαιοῖσιν ἔχοντα ταύτην παραιτησάμενος· καί ἔστιν ὁ αἰσθόμενος καί ἀναμφιβόλως ὑπακούσας. Ζητητέον τίς αὐτῶν εὐσεβεστέως ἐποίησε». Ἰωάννου, Κλίμαξ, Λόγος Δ', Περὶ ὑπακοῆς, PG 88, 717D. Ὁ Ἰωάννης ἀφίνει ἀναπάντητο τό ἐρώτημα, ὑπανοώντας, προφανῶς, ἀπάντησιν ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν μοναχῶν. Σημειωτέον ὅτι ὁ παραφραστής τῆς «Κλίμακος», Ἱερεμίας ἀρχιμανδρίτης Σιναΐτης ὁ Κρής (Κλίμαξ Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, ἐκδ. Ἀστήρ, Ἀθήναι 1976, σελ. 73), καταλήγει: «Λέγομεν τοίνυν ὅτι καί οἱ δύο ἐποίησαν καλῶς καί πρεπόντως κατά τήν δοκίμην καί τόν χρόνον τῆς μοναχικῆς πολιτείας τῶν».